

ÖDESHÖGSBYGDE

Red. och exp.
i Polishuset
Tingshusgatan 6
Box 24
599 00 Ödeshög
Träffas säkrast 10-12
Tel. 0144/100 28
Lokalredaktör
Sture Ivarsson

MÅNDAGEN DEN 24 DECEMBER 1973

Ödeshögs byahandlingar i gott förvar

Det torde vara känt bland de hembygdintresserade i Lysing att byalaget i Ödeshögs kyrkby — Ösjö sades och skrevs för i världen — har sina handlingar från gammal tid väl bevarade. Några gånger har i ortspresen förekommit artiklar med korta citat ur protokollen. Carl August Gustafsson i Skattegården har sak-kunnigt och färgrikt berättat om den gamla byn, där han länge var älderman. Genom hr Gustafssons förmedling har jag fått tillgång till den äldsta av protokollböckerna från Ösjö byalag, omfattande åren 1786-1853. Läst i boken ligger byordningen av den 16 maj 1783. Första protokollet är från 20 mars 1786. Troligen startade den organiserade bygemenskapen i kyrkbyn ungefär vid denna tid som en följd av regeringens utkast till normalbyordning av 1742, även om samarbetet mellan bönderna förekommit tidigare.

Förmodligen har alla andra byar i Lysings härad (liksom på andra håll) haft samma välorganiserade bygemenskap, men vart har de gamla handlingarna tagit vägen? Handlingarna från storskiftet i mitten av 1800-talet finns nog ofta bevarade, men kanske ligger tillsammans med dessa papper en del protokoll o dyli. Har haft nöjet ta del av skifteshandlingarna för Erikstorpets lilla by hos Nils Ek och både sådana handlingar och åtskilligt annat såg jag hos byordningsmanen Ake Johansson i Öninge Bjuggård. Du som läser dessa rader, se dig om i din by! Vad finns kvar? Är det som finns väl skyddat? Ett bankfack kostar inte mycket.

Ösjö byalag
Hembygdsboken Ödeshög genom seklerna, som utkom 1968, hade en fullständig förteckning över alla gårdarna i Ödeshög vid sekelskiftet. Det fanns då ett 10-tal gårdar i kyrkbyn: Riddaregård, Skattegård, Klokarergård, rusthåll, Gästgivaregård, Kommunerboställe, Skrapegård, ännu ett rusthåll, Brännegård, Södergård, Pilgård och Gatugård. Där till kom ett antal s k lägenheter (backstugor), skolhus, apotek etc. Det torde i stort sett vara de nämnda gårdarna som in i våra dar utgjort Ödeshögs byalag och gemenskap samt ägt den s k marknadsplatsen i närheten av Kultorps med grusför-säljning och ett lertägg på vägen mot Öninge. Tressnibben mitt på torget, där vägnarna möts, var också byalagets. För bara några år sedan såldes denna gemensamma egendom till kommunen och byalaget har inte längre någon formell funktion. Det vore roligt om man lät något belopp stå kvar i bykassan och därmed för-mellt bevarade byalaget. Om nu inte fördelningen redan är gjord.

Byalagen lever än
Tyvärr finns det inte någon sammanställning om byalag som ännu är i verksamhet, men jag gissar att det existerar flera hundra sådana. På våra läser man t ex ofta i Norr-

ur de gamla byprotokollen. Kanske kunde det roa några att se hela protokoll återgivna? En del av dem är mycket svårästa. Jag har valt ett par som var lätta att ta del av och återger dem precis som det står skrivet, bortsett från att jag undvikt stor begynnelsebokstav mitt inne i meningarna som var vanligt.

Låt oss alltså följa Ödeshögs byamän, då de 1817 och 1823 samlades i någon gård vid bygatan för att styra och ställa med gemensamma angelägenheter! Det är som läsaren kommer att se väldigt noga med ordmyndiga och självmotvetna gubbarna — fruarna och husfolket hade ingen talan. Gång på gång hänvisades till byordningen, lång och detaljerad, och till tidigare beslut.

en förteckning över byordningsmänsedan laga skifte i Ödeshög på 1840-talet. Den förste tycks ha varit R. Stiegbahn (antingen komminister i församlingen eller någon son), var-efter följande valdes: 1858 Frans Johansson, Jeanneberg, 1860 Petter Andersson, Gästgivaregården, 1863 Carl Skönberg (gården ej angiven), 1867 Johan Eriksson, Skrapegården, 1874 Carl Gustafsson, prästgården, 1876 Johan Johansson, Gästgivaregården, 1881 August Andersson, Brännegården, 1895 Alfred Leijon, Gästgivaregården, 1896 August Svensson, Skattegården, 1919 Carl Gustafsson, Gattugården, 1955 Holger Samuelsson, Jeanneberg, 1969 Hans Svärd, Jeanneberg.

De många ombytta på posten för berodde på — bevätrar hr Gustafsson — att det var mycket att

Prästen sekreterare
Protokollet var undertecknat av 19 personer. Paragrafnumreringen är förkortningar av de latinska ordningstalerna primo, secundo, tertio, svar af en riksdaler sexton skilling

Av det drygt halvtjuget privata delägare i bylaget, som finns kvar ses här sex församlade i sökenstugan. Det är från vänster Eric Oscarsson, Lönebstället, Sture Orrénius, Orrnäs gård, Hans Svärd, Jeanneberg, som är byordningsman sedan 1969, Carl August Gustafsson, Ödeshögs Gatugård, som belev byordningsman 1919 och innehade posten ända till 1933, Anton Edvardsson, Skattegården, och Carl Gustafsson, Ödeshögs nedre Gatugård, som nu är 92 år, och således upplevde sin ungdom på gården medan Oscar II regerade. Detta var inte sista gången intressenterna träffades, eftersom det fortfarande finns 63:25 kvar i kassan att dela ut innan bylaget har upphört.

St.Åby Sparbank
ger mera på inlåning

tar mindre på utlåning
än andra banker

Tack till
Byggnads AB/Asenhed
för julemiddagen på Hotell Lysing.
Anställda med damer

Tack
Ett hjärtligt tack till entreprenör Roland Andersson med familj för den fina julemiddagen på Hotell Lysing.
Samtidigt vill vi tillönska en GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR!
De anställda med fruvar

studieförbundet
Vuxenskolan
tackar medarbetare, ledare och cirkeldeltagare för en fin hösttermin och önskar en

GOODHALL
TILLÄGGS-
ISOLERA
NU!

ISOLERINGEN KOMMER FRÅN LAXÅ
Laxå mineralull - för effektiv

Laxå mineralull —
för effektiv
och beständig
isolering.

LAMPATAN
LAXÅ BYGGGÖSMÅTTA
LAXÅ BYGGGÖSMÅTTA

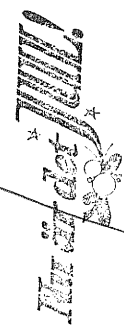
27 o 28 dec
10 %
RABATT

**ÖDESHÖGS
BYGGMATERIAL.**
VERKSTADSGATAN
Bakom järnvägsstation
Tel. 0144/10882

**FRÄNSOLERING
TILL GEMENSKAP**
Kontakt och närmaste
lokala förhållning av
DE HÄNDIKAPPÄDES RIKSFÖRBUND
DHR

Annonsen till onsdagen den 2 januari 1974
måste vara tidningens annonsavdelning i
Vadstena tillhanda senast
lördagen den 29 december kl. 11.00

ÖSTGÖTA — BLADET

och vi önskar läsekreten en avstressad och
fridfull helg i släktens och goda vänner
sällskap från

i verksamhet, men jag gissar att det
existerar flera hundra sådana. På
vårarna läser man t ex ofta i Norr-
telje Tidning kallelse till byalagens
årsammanträden. Förr var den or-
ganiserade byggemenskaper absolut

TROTJÄNARE AVTACKADE

Herrar Axel Forsander, och William Götskog, sa m nu slutar efter mer än 25 år ik kommunens tjänst. De avtackades av kontrollant Rune Karlsson t h.

**FOTOGRAFERING
PASS-, KÖRKORT-,
LEGITIMATIONSFOTO**
i Sparbankens samlings-sal,
Ödeshög
INSTALLERES den. 29/12.
Vi önskar alla i Ödeshögbygden
En God Jul och Ett Gott
Nytt År!
REMNES FOTO Mjölby
Tel. 0142/105 52, 129 52

De många omhyllena på posten
förr berodde på — berättar hr Gus-
tafsson — att det var mycket att
göra.

Det har som jag framhöll inled-
ningsvis då och då förekommit citat

Byordningsmän sedan 1840
Carl Aug. Gustafsson har meddelat

tal. Gång på gång hänvisades till
byordningen, lång och detaljerad,
och till tidigare beslut.

Ordinarie stämmor och extra

Någon gång i början av maj eller
en bit in i juni sammanträdde bya-
laget till vad som i protokollen
ibland kallas "Ordinarie Walborgs-
måssa Byastämman" — tydligen an-
sågs valborgsmåssaöften vara en rikt-
punkt. Denna stämman hade karaktä-
ren av årsmöte. Man valde ålderman
med ersättare till nästa valborgs-
måssa och fick redovisning för in-
flutna böter och arrenden. Därtill
kom extra bystämmor. De protokoll
som här följer, är ganska typiska
för de många som står att läsa på
protokollsbokens gulnade blad.

Sätt ring på bökande grisen . . .

"År 1817 den 3 juni sammanträdde
bymännen efter vanligheten för att
överenskomma om byens samfärdta
bästa och hushållning m m.
Imo Till bymäns tillsattes nämnde-
man Nils Ersson i Riddaregården
såsom huvudman och till biträde
Jones Jonsson i Skattegården. Byman
för Kulltorp och Lyckan Emanuel
Samuelsson i Kulltorp.
2do Alla gårdsgårdar, grindar och
gap skall nu genast i ständsättas,
vid vite efter byordningen.
3to Alla svinkreatur både stora
och små skall med all noggrannhet
ringas och efferses; vid laga bot.
4to Alla gatter skall genast bort-
skaffas från byn, enligt överens-
kommelse den 6 maj 1812 — och
för fåren efter 1809 års bystämma
den 15 maji.

Hvar och en, som ser något
åsto Hvar och en, som ser något
Klockan efter 8ta förbjödes vid an-

Protokollet var undertecknat av 18
personer. Paragrafnumreringen är
förkortningar av de latinska ord-
ningstalens primo, secundo, tertio,
quarto, quinto och sexto. Det fram-
går inte av namnen under protokoll-
let vem som var sekreterare, men
med tanke på den latinska numre-
ringen och de gammaldags lagut-
trycken, kan man gissa att det var
prästen. Kommuner i Ödeshög var
då Lars Törnroth (1746—1821), som
kom till församlingen 1785 från Hög-
by och Västra Skrukeby pastorat.
Från Västra Skrukeby socken, sedan
länge sammanslagen med Högby,
fick Ödeshög långt senare en annan
präst, Johan Wernberg, född i den
socknen 1856.

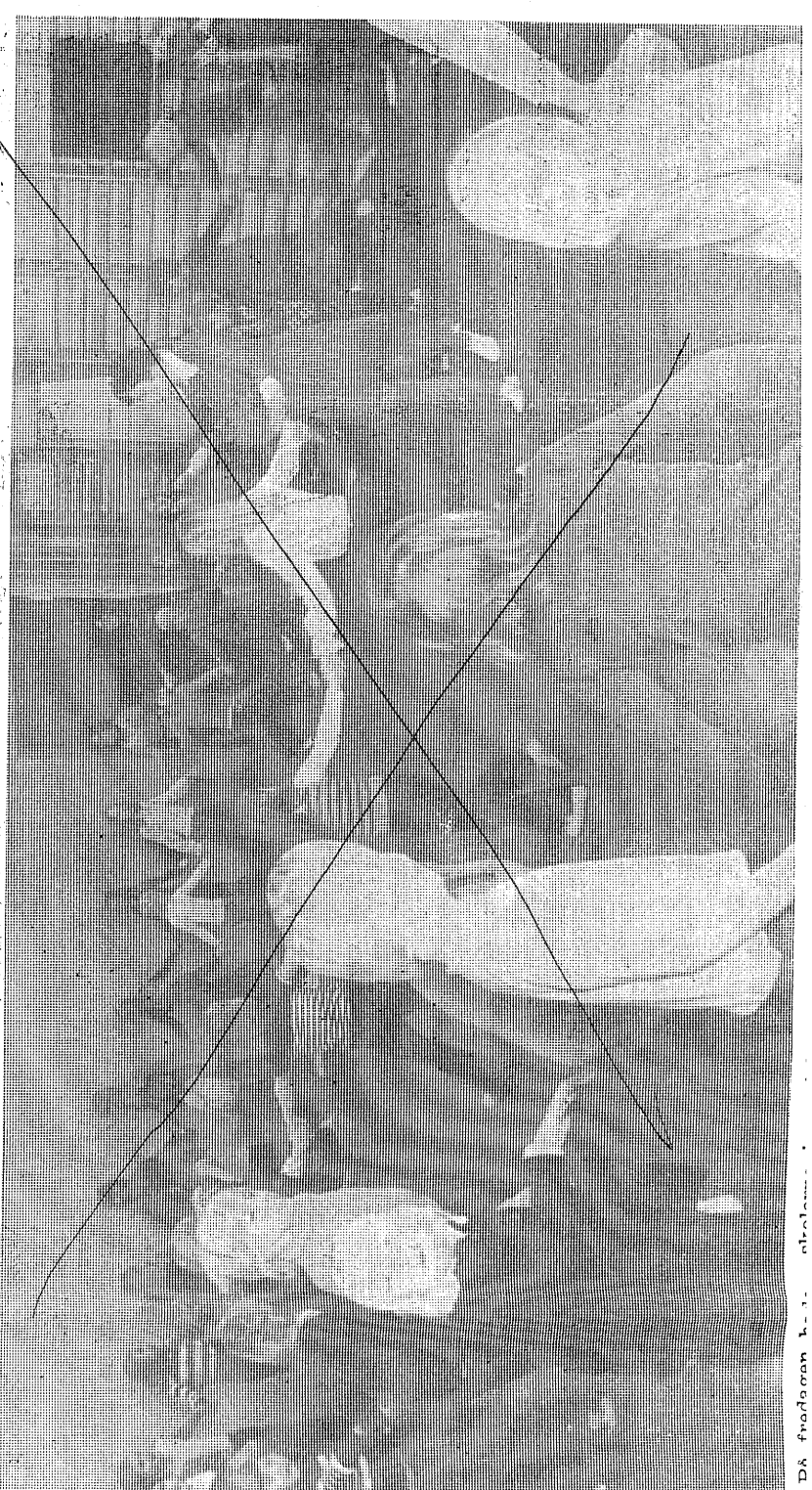
Kratttag mot "olofliga samlinger"

Den andra dagen på år 1823 måste
man sammankalla extra bystämma.
förmödligen med anledning av brå-
kigt jul- och nyårsfirande. Det var
väl då som nu spriten som ställde
till besvär. Bystämman utfärdade
mycket detaljerade ordningsregler
för att få kontroll på levernet.
"År 1823 den 2 januari samman-
trädde enligt förut skedd kallelse
byens samtliga byamän till extra by-
stämma, för att hämma skedd våld
och fant bymännen sig nödvändigt
att för dylika handlinger stifta böter
som följer:

Alla som hädanefter vilja hålla
samqväm för ungdom och tjenste-
hjon måste owillkorligen, för så vida
samlingen skall wara efter klockan
2 på natten tillhopa, det tillsäga hos
byordningsmannen.

Olofliga samlingar som händer
Klockan efter 8ta förbjödes vid an-

SKOLAVSLUTNING I ÖDESHÖG

Hugo Brolin

14 personer hade skrivit under, med
hågon undantag egenhändigt. Det är
märkligt att så många ett 20-tal år
före den första skolstadgans tillkomst
tydligt kunde skriva. — "Krono-
vägg" var förmodligen en nu bort-
glömd form av spel.

Ut supra
P. Stålhammar, Lars Pettersson,
Arfvid Jonsson, Samuel Pettersson
m. fl."

Sålunda öfverenskommit och av-
slutadt som skedd å ofvannämnda
dag.

Ut supra
P. Stålhammar, Lars Pettersson,
Arfvid Jonsson, Samuel Pettersson
m. fl."

14 personer hade skrivit under, med
hågon undantag egenhändigt. Det är
märkligt att så många ett 20-tal år
före den första skolstadgans tillkomst
tydligt kunde skriva. — "Krono-
vägg" var förmodligen en nu bort-
glömd form av spel.

Ut supra
P. Stålhammar, Lars Pettersson,
Arfvid Jonsson, Samuel Pettersson
m. fl."

Sålunda öfverenskommit och av-
slutadt som skedd å ofvannämnda
dag.

Ut supra
P. Stålhammar, Lars Pettersson,
Arfvid Jonsson, Samuel Pettersson
m. fl."

14 personer hade skrivit under, med
hågon undantag egenhändigt. Det är
märkligt att så många ett 20-tal år
före den första skolstadgans tillkomst
tydligt kunde skriva. — "Krono-
vägg" var förmodligen en nu bort-
glömd form av spel.